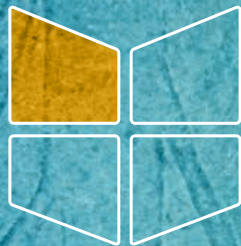
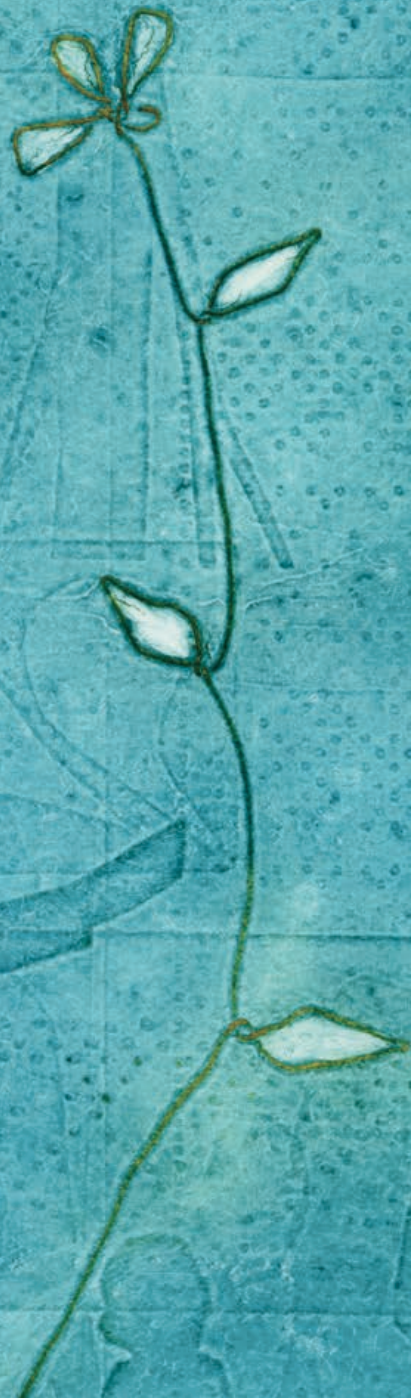

Romani arli
romani arli

*Tuče kova
hijan paše*

Angluno lafi

Akava informativno ljil čerdo tano tuče kova hijan paše jeri/familjija/ amal nekase koj tano ko palijativno odeljenje ko dživdipaso paluno vakti. Akija brošura ko kratko vačeri ando odova so ovela e teloja ko dživdipaso krajo ama hem save prava tu sar pašutno šaj te dobine.

I palijativno nega tani nega koja dela pe ked više nane šajipe dijekh nabormipe te sasčaripe, a e nabormeso stanje ked ta ted ka anel dži ko meribe. O lafi palijativ često prevodini pe sar ločaripe hem avela kotar latinsko lafi mantija. Akija ilustracija šaj te haljol pe ko duj načinja: Keda više nane iljačija džiko te sasčaripe hem našti te cide o sebepi nabormipaso tegani šaj te ločhare o simtomija, ”te učhare ja garave ljen”, samči upro ljende čhiveja jekh kaputi ja mantija. Jekh aver haljovibe tano i slika andi jekh tati mantija koja tačari e naborme. Solduj ilustracije šukar mothovena i buti hem o cilj kova čerela pe ko palijativno odeljenje.

Hem ked nane šajipe sasčaribase, premalo mo iskustvo sar doktori ki palijativno nega, isi but so šaj te čeren te šaj hem o nabormo a hem tumen oljese najpaše te oven ki so pošukar situacija. I palijativno nega uključini hem te čerel pe jekh ”than” ko kova o nabormo ka živini, ločardo ando simptomija hem ko dostojanstvo, dži na avela o vakti te ačhavi akava dživdipe.

Uppsala, januar 2017

Johan Sundelöf, Doktor,
Programeso šerutno, Betaniastiftelsen

So ovela ano telo ko dživdipaso paluno vakti?

Omeribe tano ko but primerja mirno hem bizo drama. Tu kova hijan paše jeri šaj akhareja gajlja sar odova paluno vakti ka ovel – ama šaj te ove rahati ked džane so o meribe ko but primerja tano mirno hem bizo drama. Nane adžahar, sar šaj te misline, so odova nabormo manuš ka kontrolisini o simptomija dži jekh vakti hem palo odova sa ka perel. Ko but primerja, šaj okola kola čerena buti othe, te smirinen o simptomija o nabormo te na ovel lje dukh, ja te na dukhavenlje aver simptomija, nego te ovel lje rahati andral.

Čhindipe

Sar o meribe avela popaše, o nabormo našalji pi energija hem ovela pohari intresimo okoljese so ovela okolo ljeste. Pobuter sovena hem sa pobuter khuvena ano kokri peste. Podijekhvar avela dži e konfuzija koja šaj te avel hem te džal.

Anglune znakija so o meribe avela:

- Našaljibe o intres okoljese so ovela uzo manuš, o manuš khuvela/povucini pe sa pobuter ano kokri peste.
- Ovela čhindo hem našti nisar te dajini.
- Našalji o bokhaljipe hem o turšaljipe.

Palune znakija so o meribe avela:

- E muteresi produkcija tiknjola ja sa našaldžola.
- O nabormo ovela pohari svesno ja sa perela ko nesvest.
- Površno, nepravilno dišibe, a podijekhvar pauze ko dišibe.
- Pharo dišibe.
- Šudre, modro mermerna vasta hem pre.
- Eventualno, darala hem našaldžola.

O bokhaljipe hem o turšaljipe našaldžona

O paluno dživdipaso vakti utičini hem ki bokh hem ko turšaljipe. Kolaj šaj te mislinipe so e nabormeso stanje tano pološno sose mere-la bokhatar. Ama o čačiipe tano averčhane. O nabormo na merela sose na hala hem na pijela, nego na hala hem na pijela sose pana hari ka merel.

Sa o manuša kola naborme tane kotar dijekh nabormipe kova našti te sasčaripe, ked ted avena ki situacija keda oljengo telo našti te ljel ja te konzumirini o habe kova dela pe oljese. Te o nabormese ki odija situacija dela pe pobuter habe nego so valjani, odova anela dži ki muka hem čhadibe. Ko isto način rizikujini pe te dobija pobuter tečnost, sar ko primer prekali infuzija. Odova šaj te čerel o nabormo te čedel pani, sar ko primer ko koljin, hem odova čerela popharo te dišini.

Odoljese okoljendže kola tane ko meribe na pomožini te del pe habe ja pijbe prekali infuzija, nego baš obrnuto, odova šaj te lošnjačeri i situacija. O proces našti irini pe bizo obzir kobor habe ja pijbe dela pe. Odova so oljeso stanje tano gore nane sebepi so na hala ja pijela nego sose oljeso nabormipe ljegari ko odova ko kraj

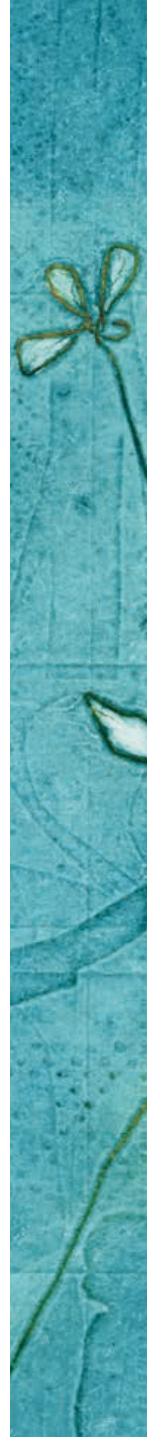
o manuš te merel. Okova so šaj te čerel pe – a so ka pomožini e nabormese – tano te ločharipe ked oljeso muj šučola adžahar so ka sapančeri pe e mujesi sluznica. But buča mothovena so e nabormese tano pobaro problemi ked oljeso muj šuko nego so na pijela pani. Amaro osoblje rado ka mothoven tumedže sar te akharen gajlja e mujestar, te mangena.

Muteresi produkcija hem e porjengi funkcija

Keda e telose funkcije našaldžona hem pohari stajinena te čeren, tegani hem e bubregengi funkcija hem e muteresi produkcija poremetini pe. O muter ovela kalo angljeder sa te stajini. Ko isto način, i količina kobor ikljola ando oljese porja (kobor hijela), ovela sa pohari hem but droma sa stajini.

Gajlja hem konfuzija ki meribasi faza

I konfuzija tani diso uobičajeno ki dživdipasi paluni faza. O nabormo zbuninipe ked haljola so e manušeso zoraljipe nane dovoljno te „ičeri o dživdipe“. Akija konfuzija našti sasčaripe iljačencar. Ko than e iljačengo šaj te čeren pe avera buča te ločhari pe hem smirini pe e naborme. >>

E manušeso prisustvo smirini

Ked džiko bešela e nabormeja, ičeri lje kotar vas ja masirini lje pohari, šaj te smirini. Mirno muzika tani but droma cenimi hem efikasno.

Smanjimi svest ama o čulo šunibaso hem osetibaso tano othe

Normalno proces tano ked o manuš tano ko meribe so i svest smanjini pe hem ko kraj našaldžola sa. Ama hem ked adžahar, o šunibe, o osetibe hem podijekhvar o mirisibe ačhola but vakti othe.

Odova značini so tu sar paše familjija ja amal, valjani te razmislina ando vačeribe a na ando odova so o manuš tano ko meribe. But ozbiljno naborme manuša smirinena pe ked takinea ljen ja taktilno masirineja ljen čak hem ked nane džangavde.

Dišibe

Jekh znako so o dživdipe avela ko kraj tano so o dišibe ovela poslabo, poplitko hem podijekhvar nepravilno. Šaj čak te činavdžol sa hem palje te počini te dišini. Sar familjijače šaj te ovel tuče but pharo te beše uzo nabormo hem te na džane da lji ka počini paljem te dišini ja na. Pana jekh znako so o dživdipe tano ki paluni faza tano so e nakhese nozdrve buvljona hem samči o nakh ovela modro, špicasto, potikno hem podijekhvar poparno.

Terapija kiseonikeja ki paluni dživdipasi faza

Uobičajeno tano e paše jerjese te oven ko stres ked e nabormeso sastipe ovela pološno hem o dišibe slaboni. Normalno tano te misline da li bi e nabormese pomožini o kiseoniko, sar ko primer prekalo nakh. Ama, o kiseoniko ko dživdipaso kraj nane presudno sose o nabormo tano bizo svest hem ni na džanel so poslabo dišini. Keda tano o nabormo svesno hem osetini so našti dišini, ko but droma, tikne doze morfinija šaj te del pe ko than e kiseonikoso prekalo nakh. Odoljese, ki praksa, nane baro problemi ked nane šajipe te del pe kiseoniko, ko sasčharibe ko

paluni dživdipasi faza. Ama, e nabormesi situacija tani odija koja odlučini: te o nabormo već disavo vakti dobija kiseonik, tegani navaljani te ikalji pe odija sigurnost ki paluni faza, bizo obzir ko argumentija. Ked o nabormo nane ko svest, tegani paljem valjani te procenini pe savo efekat o kiseonik šaj te del.

Šuštibes

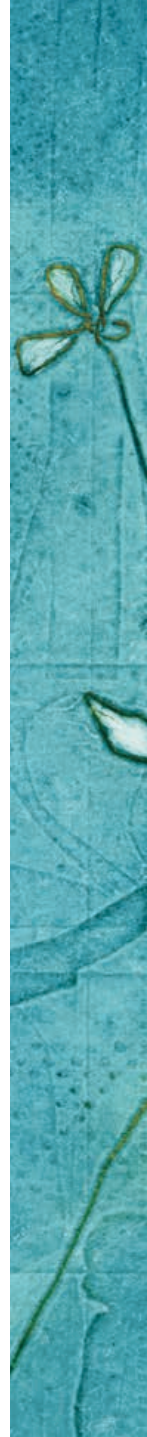
Ko disave slučaja o glaso šaj te ovel vranomo, te šuštibes sebebepi o šlajm kova džala nupre-natljes ano dušnik. Sar pašes jeri šaj te osetinen tumen stresna sebebepi akava. Ama okoljeses kova nane tano svesno akava najverovatnije na smetini. Akava šlajm ne mora obavezno te cidel pe. Te isisini pe o šlajm iritirini o krlo ama na smanjini o šuštibes. Te vezdel pe o šero hem o položaj tane nefarmakološka mere kola šaj te pomožinen.

I morti hem o telo

Jekh znako so hem e ratesi cirkulacija tani pogodimi ked o meribes tano but pašes, tano so o vasta hem o pre ovena šudres hem tamna. Aver znak tano so i morti ovela blede ja galbeno, sose o telo valjani te prioritirini o vitalna organija hem naneljes zoraljipes te bičhalji o rat dži ko tkivo. O čanga hem o maškar (struk) šaj te oven modroljubičasto hem šarimes flekencar.

Jangija (temperatura)

Podijekhvar o manuš kova tano ko meribes šaj te dobini jangija. Marena ljes o panja, tato tano, hari lolo a o pre šaj te oven šudres. Te e nabormeses andi jangija nane položno, tegani na valjani te del pe ljeses iljačijas jangijačes. Hem akates valjani te dikhel pe kobor korist odova ka ovel ko odnos premalji dukh.

Savi podrška isi e familjijače?

Sa o pašutne, sar o čhavore adžhahar hem o phuredera, isiljen zakonsko pravo te dobinen informacije, savet hem podrška. Isi tumen pravo hem te dobinen informacija ando odova sar o nabormo šaj te dobinu podrška ko najšukar način.

Jekh opštinaško službenik čerela jekh istraga hem odlučini andi podrška koja šaj te del pe ando avera a na andi bolnica. Odova manuš dikhela hem da lji valjani, sar ko primer, čheresi nega, pratilac, pomožibe ko čherese buča, specijalna ustanove dživdipase ja nega ko smene. Odova službenik šaj hem te del informacije ando odova koja podrška isi ki tumari komuna. Disave landsting (okrugija) isiljen hem e nabormenge predstavnikja kola šaj te den pobuter informacije. Save uslovija hem savi naknada isi, tani averčhane kotar komuna ki komuna. Šaj te kontaktirine e službeniko prekalo broj ki komuna, hem ov šaj te del informacije so važini baš ki tumari komuna.

Pobuter informacije andi akija podrška dikh ko:
www.anhoriga.se

Podrška parencar e paše familjijače

Te šaj te ove e nabormeja bizo te lje to godišnji, isi šajipe te dobine jekh podrška parencar sose hijan paše familjija.

Odiya podrška odobrini pe hem isplatini pe andi Försäkringskassan. Te šaj te dobine, valjani če jekh potvrda ando doktoru koja ljegari pe ki Försäkringskassan. I potvrda ikalji pe ko nabormeso nav hem bičhalji pe ki Försäkringskassan koja palo odova odobrini i podrška. Sar paše jeri svako drom navedinen odija potvrda. Sar paše jeri valjani tu kokri te rode odija podrška celone ja samo kotorese ando dive. Maksimalno isi tut pravo te dobine 100 divendže. I podrška šaj te dobinen nekobor džene ki familjija, jekh ando jekhvar hem ko aver periodija. Vačer e doktoreja hem rode jekh potvrda te hijan ja ka ove zainteresimo ando akava šajipe.

Pobuter informacije isi ko:
www.forsakringskassan.se

Zakonsko pravo ko stalno kontakt sasčaribase

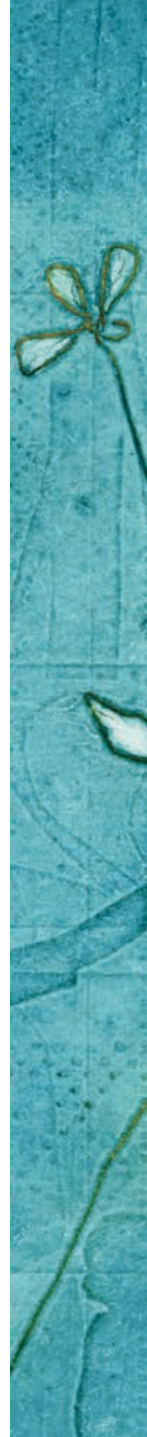
Sar jekh paše familjija e manušese ko paluni dživdipasi faza, isi tumen pravo ko jekh stalno kontakt sasčaribase kova ka ovel odgovorno te koordinišini hem planirini i nega. O plani valjani te ovel čerdo adžahar te ločhari svakonese koj tano uključimo ko sasčaribe, hem ked o redovna doktorija nane othe. Te isi potreba, o šerutno ko svako odeljenje, kasa o nabormo isilje kontakti, valjani te odredini jekh stalno kontakti. Šaj slobodno te vačeren e doktoreja ja e medicinsko phenja, te mangena te ovel tumen jekh stalno kontakt sasčaribase.

Pomožibe hem asistencija

But paše familjija phenena so najvažno podrška tani ked dobinena konkretno rešenje jekhe konkretno problemese. Odova šaj te ovel pomožibe kova ka ločhari i lično higijena, sar uravibe hem huljavibe, habe, premestibe, inkontinacija ja sprečibe/sasčaribe o dukha ko dijekth than. O bučake terapeutija, o fizioterapeutija, o medicinska phenja ja o bolničarija šaj te dikhen hem te pomožinen ko but buča kola tane sar asistencija kola, nadina men, ka ločharen o dive e nabormese. Odola pomožibase buča isiljen razna cene ko svako komuna.

Pobuter informacije andi edukacija hem podrška e paše familjijače arakheja ko:

www.anhoriga.se

Ked na džane kobor ka trajini

Neka ovel tumendže ki godi so valjani te oven zoralje dži ko kraj. Niko na dženel kobor jekh nabormipe ka trajini, disavendže odova tano dive ja kurče, a disavendže šaj te ovel masekija. Odoljese šaj te ovel pharo ked odmah ko početko hardžineja but energija. E gajljako nivoi valjani te ovel godžalo hem realno.

Vačeren okoljencar kola čerena buti akate sar mangeja te den tut o različita informacije. Sar ko primer, važno tano te osetine tut sigurno ked o personalni vičinena tut ked ovena disave promene kola rodna tutar sigate te dža uduri – ja šaj te phenen so mislinena so na valjani te ačhave e naborme.

Ama valjani te džane so šaj te oven buča kola niko na adžičerdža. Našti te garantujini pe so tu sar paše familjija ja amal šaj te ove othe ko momenti ked o nabormo ka merel. But droma ove-la adžahar so o nabormo samči „adžičeri“ ked niko nane ki soba. Nane neuspeh ked na uspijan te rese te ove othe ked džiko kas mangeja merela. Važno tano te na ove but strogo premalo kokri tute. Ma dara te vačere okoljencar kola čerena buti othe so mangeja te ačhove ja te sove ki soba, ja othe negde paše uzi soba. But droma šaj odova te sredini pe.

Kobor vakti ačhilo? – jekh pučibe bizo odgovor

Jekh pučibe ko kova našti te del pe odgovor tano: ”Kobor pana vakti isilje o nabormo te živini?“ O personalni valjani te na vačeren disavo specifično datum sose tegani o nabormo ja o jeri phanena pe hem mislinena ko odova datum, kova but droma nane tačno. O čačipe tano so niko na džanel odova dive.

Pošukar te ovel pe fokusirimo svako dive te čerel pe najšukar so šaj, kobor god isi šajipe.

Šaj lji te džav ko drumo?

Podijekhvar, sar paše familjija, planirinen a te džan ko drumo ja ko aver buča ama osetinena tumen nesigurina da lji te džan hem te ačhaven e naborme. Šaj lji džav? Tromam lji te džav? Najšukar tu kokri te ane odija odluka. Nane šukar te dža sebepi so džiko aver pheja a palo odova te pere pišmani. Te na hijan sigurno so te čere, jekh savet tano te misline so bi o nabormo mangela tu te čere. Ja pana pošukar, te isi šajipe, te vačere e nabormeja ando odova. On but droma ka phenen: „Ma, valjani te dža“. But loko te bistre baš odova šajipe te vačere e nabormeja. Akava valjani te čerel pe hem ked bešena ki kupa e nabormeja hem ništa na vačere. Puč! Šaj te čeren tumej šukar lafi!

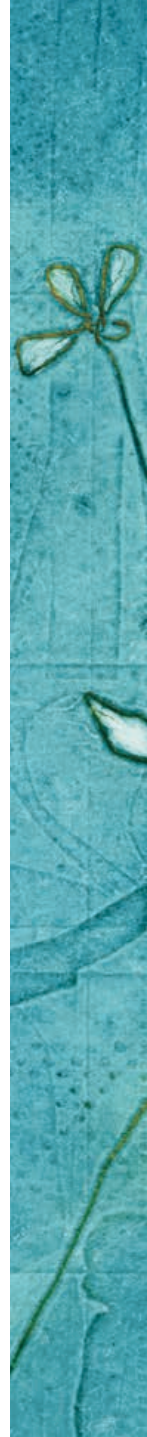
Ama najvažnije tano tu kokri te dikhe sar bi osetine tut ked bi o nabormo merela bizo tu te ove othe. Da lji bi pere pišmani? O vakti našti te irini pe.

Valjani te ovel tut ki godi so hem o paše familjije šaj te čeren o buča svako ko po način, na čerena sarine isto. Te dogovorine tut e nabormeja šaj te ovel jekh način te anen jekh zoralji odluka. Tegani nane but važno so avera manuša phenena hem mislinena.

Te na osetine tut krivo hem odgovorno

Sar paše familjija, tu šaj te pomožine okoljendže kola isiljen medicinsko odgovornost, te planirinen hem te haljon sar bi o nabormo mangela o buča te čeren pe. Šaj hem te vačere sar tu dikheja ki situacija hem da lji o plani kova razmotrini pe dičhola razumno.

Ama, uvek tano o doktori odova kova odlučini da lji te činavi pe ja te ačhavi pe o sasčharipe kova lundžari (produžini) e nabormeso dživdipe. But tano važno te džane so odija odgovornost, iako to mišljenje tano cenimo, našti te čhivel pe upro tute sar e nabormeso paše jeri.

Te arakhe jekh aver nada

Hem ko situacije ked e sascharibase nane pobuter šajipa, šaj but te čerel pe o nabormo manuš te ločhari pe ando simptomija hem te ovel lje odova rahati andral. Jekh važno aspekti tano te arakhipe soj odova so e nabormese dela nada. I nada šaj nane jasno ando jekhvar, ama hem ked šaj dičhola sa kalo i nada šaj te zorjarljol pohari, pohari.

Ma bistri so na valjani te adžičere but vakti te čeren o buča kola tane važna tumendže. Hem ked mislinena so isi vakti, valjani te čeren o buča odma, sose niko na džanel sar ka ovel ko vakti so avela.

Sar nabormo ja paše familjija, valjani te dženen so niked na hijen kokri. O personali kola čerena akate buti tane uvek othe tuva, te den tut podrška hem pomožibe, čak hem ked dela pe nega ko palune dživdipase dive.

Betaniastiftelsen

BETANIASTIFTELSEN

Adresa:
Högbergsgatan 13
116 20 Stockholm
info@betaniastiftelsen.nu
www.betaniastiftelsen.nu

PRODUKCIJA

Autor, redaktor
Johan Sundelöf, MD,
PhD, Programeso šefi,
Betaniastiftelsen
Prevod hem korekcija
Care to Translate hem Romska
Språkcentralen
Dizajn
Ohlsson Stridbeck

Layout

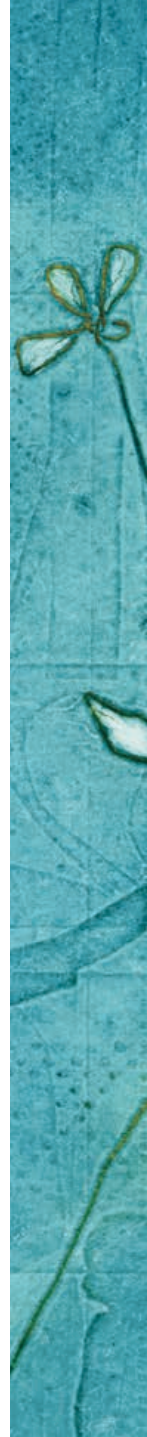
Moa Roos Svensson,
kommunikatör Betaniastiftelsen

Ilustracije "Livslänkar"

Rebecka Sundelöf

Štamparija

Wessmans Musikförlag AB,
Visby

Betaniastiftelsen